



Zwolle

Kinderspelen in de keuken

Opgraving Aaplein 1999

Hemmy Clevis

Archeologische Rapporten Zwolle 48

Kinderspelen in de keuken

Opgraving Aaplein 1999

Hemmy Clevis

Archeologische Rapporten Zwolle 48

Colofon

ISBN: 978-90-8533-050-9

Uitgave: Gemeente Zwolle 2008

Eenheid expertisecentrum, Afdeling Stad en
Landschap, Monumentenzorg en Archeologie

Tekst: Hemmy Clevis

Vormgeving: Jeroen Drost

Foto's en tekeningen: Archeologie Zwolle

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Woord vooraf	
1.2	Beschrijving van het onderzoeksgebied	
2	De historische gegevens	7
3	De oudste archeologische sporen	11
4	De jongste, verstorende sporen	13
5	De stenen bebouwing	15
5.1.	Perceel 1346	
5.2.	Perceel 1347	
5.3.	Perceel 1348-1350	
6	Een betegelde keuken op perceel 1346	19
7	De vondsten	33
8	Conclusie	35
	Noten	36
	Literatuur	36
	Catalogus	37
	Bijlage : Sporenlijst	

1. Inleiding

1.1. Woord vooraf

Van 23 maart tot en met 21 april 1999 heeft de Archeologische Dienst van de gemeente Zwolle een opgraving verricht op het terrein van de voormalige St. Michael school tussen Aaplein en Waterstraat; De opgraving stond onder wetenschappelijke leiding van gemeente archeoloog H. Clevis. De uitvoering was in handen van M. Klomp en P. Rogers. Woningbouwvereniging SAVO had alle medewerking verleend om deze opgraving te realiseren. Door de diepe funderingen van het schoolgebouw was het onduidelijk of er nog resten van oudere bewoning terug te vinden zouden zijn. Die kans was eventueel wel aanwezig onder het voormalige schoolplein.

Administratieve gegevens van de vindplaats:

Gemeente Zwolle-objectnaam:	Aaplein
Kaartblad:	21 G
Centrumcoordinaten:	202.877/503.148
Opgravingscode:	Apl'99
Periode:	LMEA/B NTA
Opdrachtgever:	Woningbouwvereniging SAVO
Uitvoerder:	Gemeente Zwolle, archeologie
Opgravingsleiding:	H. Clevis
Datum onderzoek	23-2 t/m 21-4 1999

1.2. Beschrijving van het onderzoeksgebied

De opgravingsputten liggen ingesloten tussen Aaplein, waar de gedempte, gegraven stadsgracht de Kleine Aa ligt aan de ene zijde en de Waterstraat aan de andere zijde. De korte zijden werden begrensd door woningen aan de Bitterstraat en de aangrenzende panden van Aaplein en Waterstraat.



Het onderzoeksgebied.



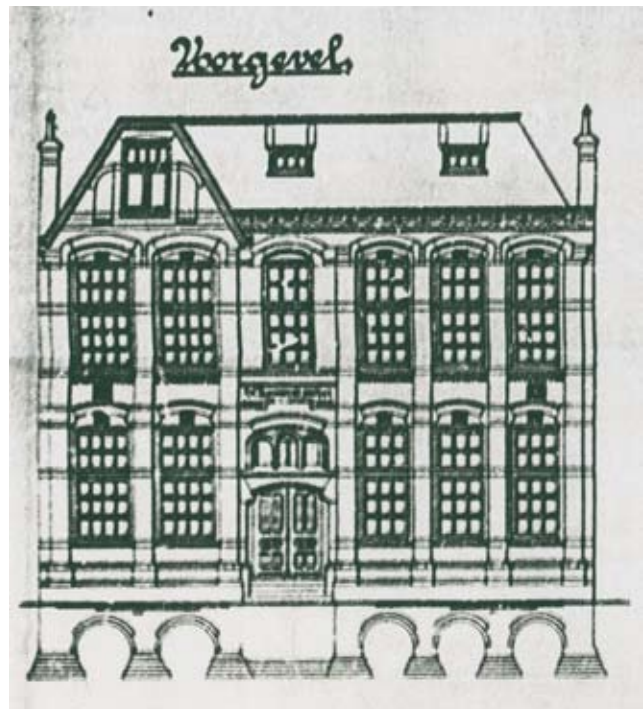
2. De historische gegevens

Vóór 1465 maakte de opgravingslocatie deel uit van een gaarde van Egbert Degens.¹ De helft van die gaarde werd door de Dominicanen weggekocht voor de bouw van een klooster rondom de huidige Broerenkerk. De andere helft lag meer westelijk tot aan de Styntespoort (de poort aan de Steenstraat) en was aangekocht door de stad. Naar we mogen aannemen is op dat moment het terrein onbebouwd. In hetzelfde jaar is het door de stad aangekocht. Het was voor de stedelijk ontwikkeling van strategisch belang.² In 1466 startte men met de bouw van een klooster. Men begon met de bouw van een stadsmuur langs de huidige Thorbeckegracht rond 1475 en dit bouwproces duurde tot 1500.³

We kunnen er van uit gaan dat het gebied buiten de Steenpoort in ieder geval vóór 1465 grotendeels onbebouwd was en waarschijnlijk ook nog vóór 1500.⁴ De directe ruimte buiten de stadsmuur moet vanuit een militair strategisch oogpunt vrij van bebouwing en obstakels zijn, of snel vrij gemaakt kunnen worden. Door de komst van een nieuwe stadsmuur kan het terrein bebouwd worden.

In (bouw)historisch opzicht hebben we interessante daterende gegevens over het pand Vispoortenplas 11. Volgens de Vries is dit complex waarschijnlijk gebouwd in 1536 (dendro-datering van de kap) door Thomas Knoppert, die schepen en burgemeester was tussen 1509 en 1548 en dijkgraaf in Mastenbroek in 1516. Hij trouwde met Margarete van Roederlo en overleed in 1548. Zijn zoon en kleinzoon hebben gelijke functies bekleed. Ze behoorden tot het stadspatriciaat. De zoon was getrouwd met Anna Mulert en komt voor als lid van de magistratuur tussen 1553 en 1590. In 1616 kocht kleinzoon Thomas Knoppert het buurpand aan de Vispoortenplas van Margaretha van Haersolte, die eveneens tot een patriciersfamilie behoorde. Hij was getrouwd met Elisabeth van Ulenbroeck en was in 1603 en 1609 burgemeester van Zwolle. Hij overleed in 1636. Hiermee is duidelijk dat deze stadsuitbreiding aantrekkelijk woongebied was voor een deel van het patriciaat in de 16^{de} eeuw. De Vries gelooft dat meester Henrick Knoppert, heer van den Tweenhuijsen, beleend met een molen, lid van de magistraat tussen 1482 en 1498, de kavel waarop het pand staat van de stad kocht. Deze Henrick had in 1484 een huis binnen de oude omwalling van de Nieuwstraat. Dus rond 1500 worden er waarschijnlijk al kavels verkocht. Eén pand dateert van 1536.

Bij het bouwrijp maken van dit gebied is gestart met het ophogen van het terrein. Met deze vorm van 'bouwrijp' maken, hebben we eerder uitgebreid kennis gemaakt op het Eiland, ten oosten van de Broerenkerk op het Eiland. De ophogingslagen daar dateren uit de periode rond 1475.



Bouwtekening van de voorgevel.



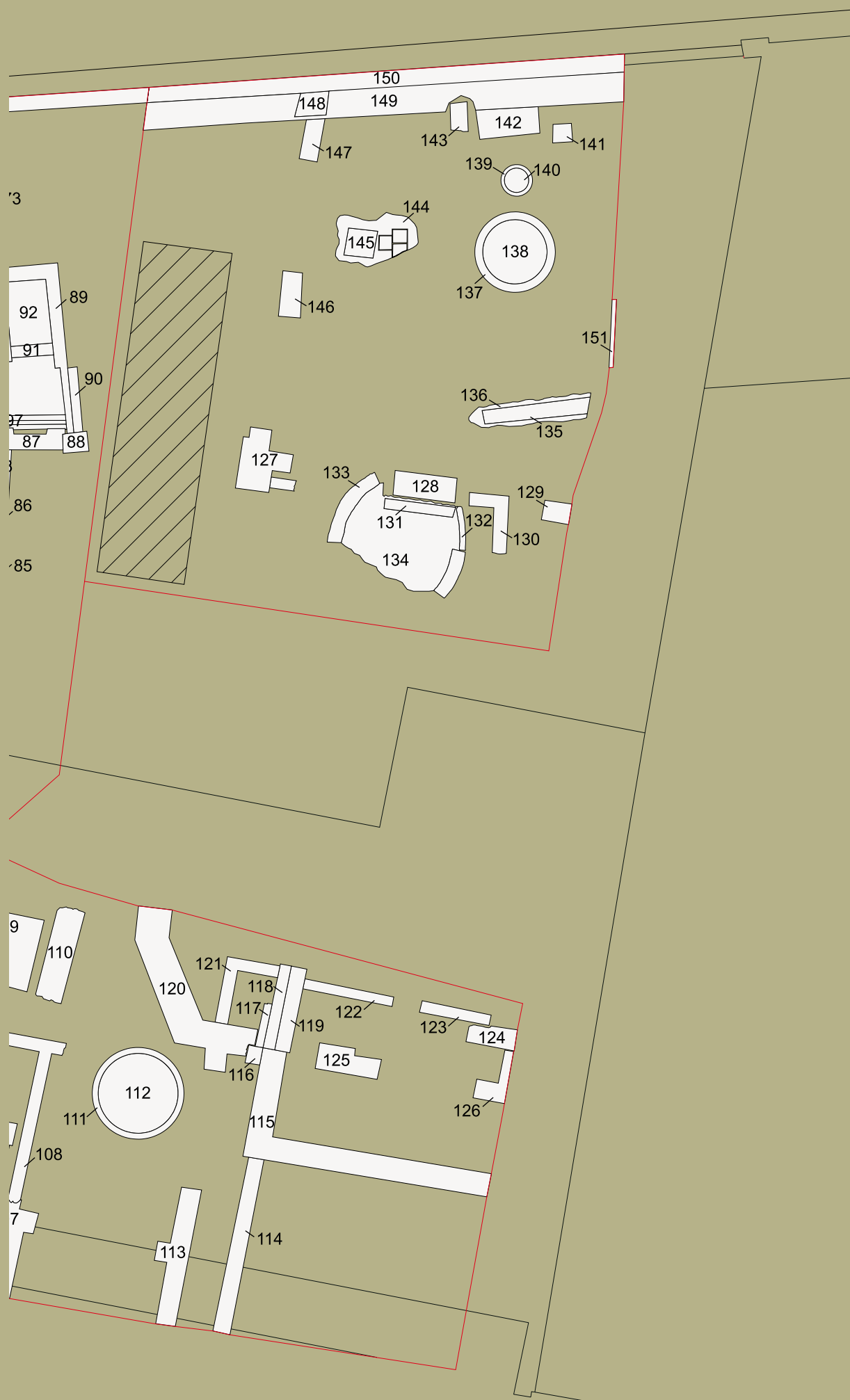
De Michaëlschool vóór de sloop in 1999.

Waterstraat



0 2,5 5m

Aplein



3. De oudste archeologische sporen

Ook hier, vooral aan de Aapleinkant, waren de ophogingslagen duidelijk herkenbaar. Op het Eiland lagen onder die ophogingslagen, verspreid over het terrein, nog mestkuilen uit de periode 1425-1450.⁵ Het lijkt er op dat ze op de Aaplein locatie ook hebben gelegen. Aan de Aapleinzijde lagen drie mestconcentraties. Twee daarvan (S173-S178) leken te liggen onder twee keldertjes (S1-S2 en S5-S6). Het materiaal uit beide concentraties dateert uit het tweede en derde kwart van de 15de eeuw. Kijken we naar de datering van het materiaal uit de ophogingslagen, dan zien we dat een deel van dat materiaal ook uit de tweede helft van de 16de eeuw dateert. Hierboven hebben we echter gemeld dat een deel van het gebied in 1536 al bebouwd was.

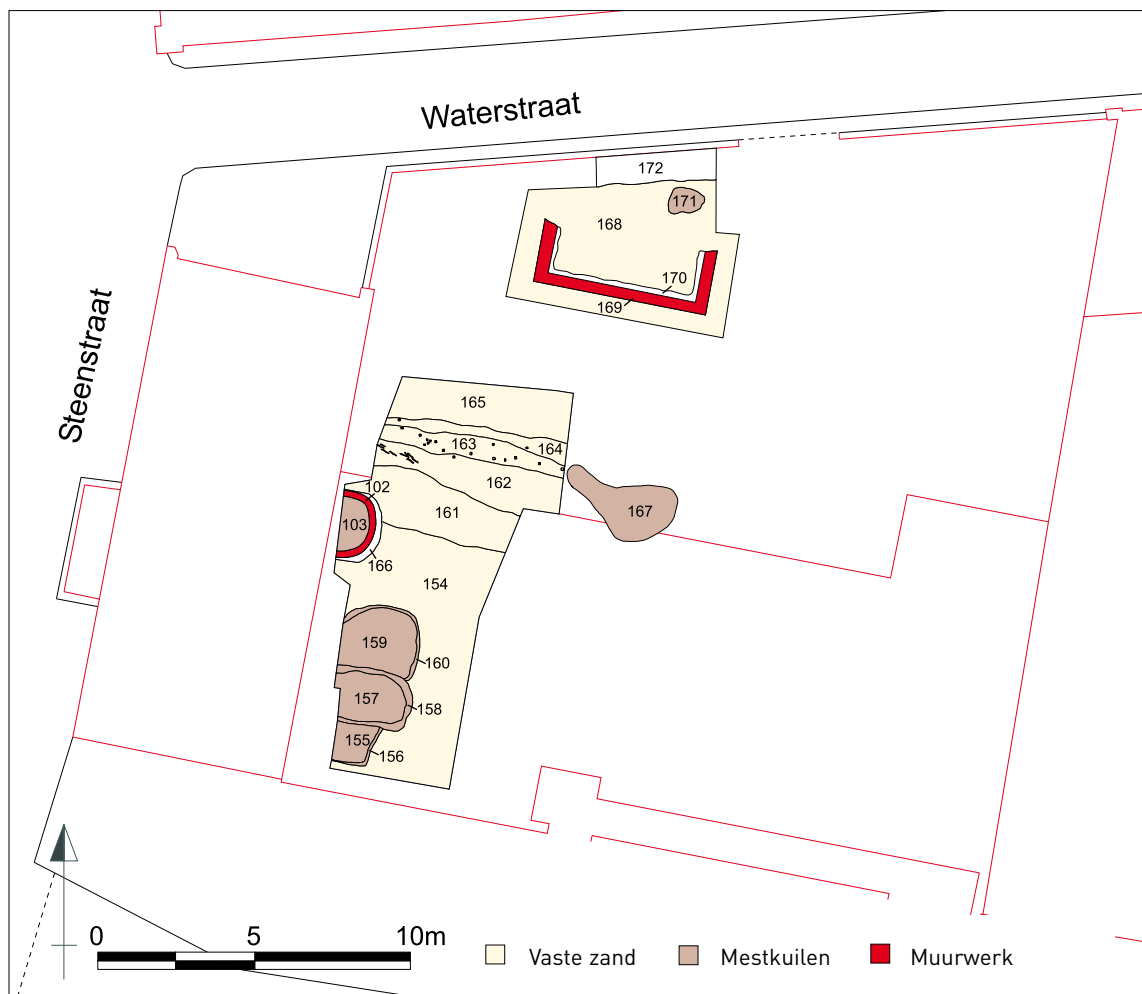
Voorafgaand aan de ophoging zien we in het maagdelijke dekzand in de middenstrook van de opgravingsput een aantal parallel aan de Kleine Aa gelegen beschoeiingslijnen. En het gebied ten zuiden daarvan loopt sterk naar de watergang af, waardoor dit deel meer opgehoogd is dan het dichters naar de Waterstraat toe gelegen gebied.

De datering van mestkuilen en het ophogingspakket

De mestkuilen op het Eiland dateren grotendeels uit het midden van de 15de eeuw. Op de Aaplein locatie hebben we drie mestkuilen waargenomen. Het probleem van deze mestkuilen was dat het onderscheid met het ophogingspakket niet duidelijk was. Het leek er op dat de mestkuilen door het ophogingspakket heen gingen, waardoor ze in datering jonger zouden moeten zijn. Het ophogingspakket kan op historische gronden waarschijnlijk gedateerd worden na 1465. Op het Eiland zijn twee verschillende soorten mestkuilen gevonden. Mestkuilen onder de ophoging dateren uit de periode 1425-1450 en mestkuilen door de ophoging heen dateren uit de periode 1475-1525.

Het materiaal daaruit is dan jonger dan 1465, mestkuilen onder het pakket moeten ouder zijn en mestkuilen door het pakket heen weer jonger.

De eerste bebouwing dateert echter van na 1525 en is waarschijnlijk vlak daarna tot stand gekomen. Het ophogingspakket op het Aaplein zou dus na 1500 aangebracht kunnen zijn of zelfs nog wat later.



De inhoud van mestkuil 1-1-6 was zeer fragmentarisch. Slechts een half Siegburg drinkschaaltje was herkenbaar als type. Een twintigtal steengoed scherven waren niet aan een type toe te schrijven evenals het meeste roodbakkende materiaal. Desondanks herkenden we scherven van een vetvanger, twee bakpannen en een aantal grappen. De grappe randen zijn alle van het type r-gra-6 en evenals het steengoed zonder oppervlakte behandeling maar met een oranje bloes in het midden van de 15de eeuw te dateren.

Twee mestkuilen lagen onder de keldertjes aan de Aapleinzijde. Uit de ene kuil (1-2-21 en 1-2-22) komt fragmentarisch materiaal dat nauwelijks te dateren valt. Herkend worden grappen, bakpannen, vetvangers, een komfoor, borden en een bodem van een pot met een bezinkgat. Van steengoed makelij zijn kannen uit Siegburg en Raeren herkend. De meeste elementen wijzen op een datering in de 15de eeuw, maar enkele ook in de 16de eeuw. De andere er naast gelegen mestkuil (1-2-17) levert eveneens alleen maar moeilijk dateerbaar fragmentarisch materiaal op. Steengoed uit Siegburg (trechterbeker materiaal met een bloes) en uit Raeren. Van het rood herkennen we grappen en borden. Er zijn ook drie scherven van Hafner waar. De inhoud van deze kuil wijst meer in de richting van de 15de eeuw, maar er zitten ook enkele scherven uit de 16de eeuw in.

Naar ons idee moet de inhoud van de mestkuilen gedeeltelijk vermengd zijn geraakt met materiaal uit het ophogingspakket. Maar als we naar het ophogingspakket zelf gaan kijken staan we ook voor een probleem.

De aanlegvondsten dateren zowel uit de 15de als de 16de eeuw. Het is voornamelijk roodbakkerd aardewerk en één fragment majolica uit de late 16de eeuw. Wat glaswerk uit de 18de eeuw valt uit de toon. Bij het rood vallen enkele fragmenten van een vetvanger op, evenals een complete haardsteen, waarvan de beeldzijde weliswaar beschadigd is. Het exemplaar lijkt op de haardsteen fragmenten die op de havenzate Werkeren zijn gevonden⁶, maar het is niet van dezelfde afkomstig.

Aanlegvondsten voor het derde vlak (o.a. 1-3-30) -je zou dit de onderzijde van het ophogingspakket kunnen noemen- dateren zuiver uit het tweede en derde kwart van de 15de eeuw. Daarmee wordt naar ons idee duidelijk dat reeds vroeg begonnen is met het ophogen van het terrein, rond 1465 en dat je je moet afvragen of het graven van kuilen voor mest hier niet een andere bedoeling heeft gehad dan op de rest

van het Eiland richting Smeden. Bij de Smeden werden mestkuilen, ontdaan van de hardere elementen zoals aardewerk, begraven in het maagdelijke dekzand en afgedekt, zodat de menselijke mest kon besterven. Na enige tijd, misschien wel jaren, werd de mest weer opgegraven en als bemesting gebruikt. De kuilen werden volgegooid met ander materiaal. Maar er is ook bekend dat afval uit de stad of beerput inhouden gebruikt werden voor ophoging. In dat laatste geval kun je je voorstellen dat een beerput inhoud toch 'een beetje' begraven werd om stankoverlast tegen te gaan en om te voorkomen dat je er tot je knieën in wegzakte. Het was ook niet nodig om deze brei van de hardere elementen te ontdoen. Wat er in het Aaplein geval aan aardewerk uitkomt is echter heel fragmentarisch. Zo'n kenmerk hoort eerder bij stadsafval dat gebruikt is voor ophoging dan bij een gestorte beerput inhoud voor ophoging.

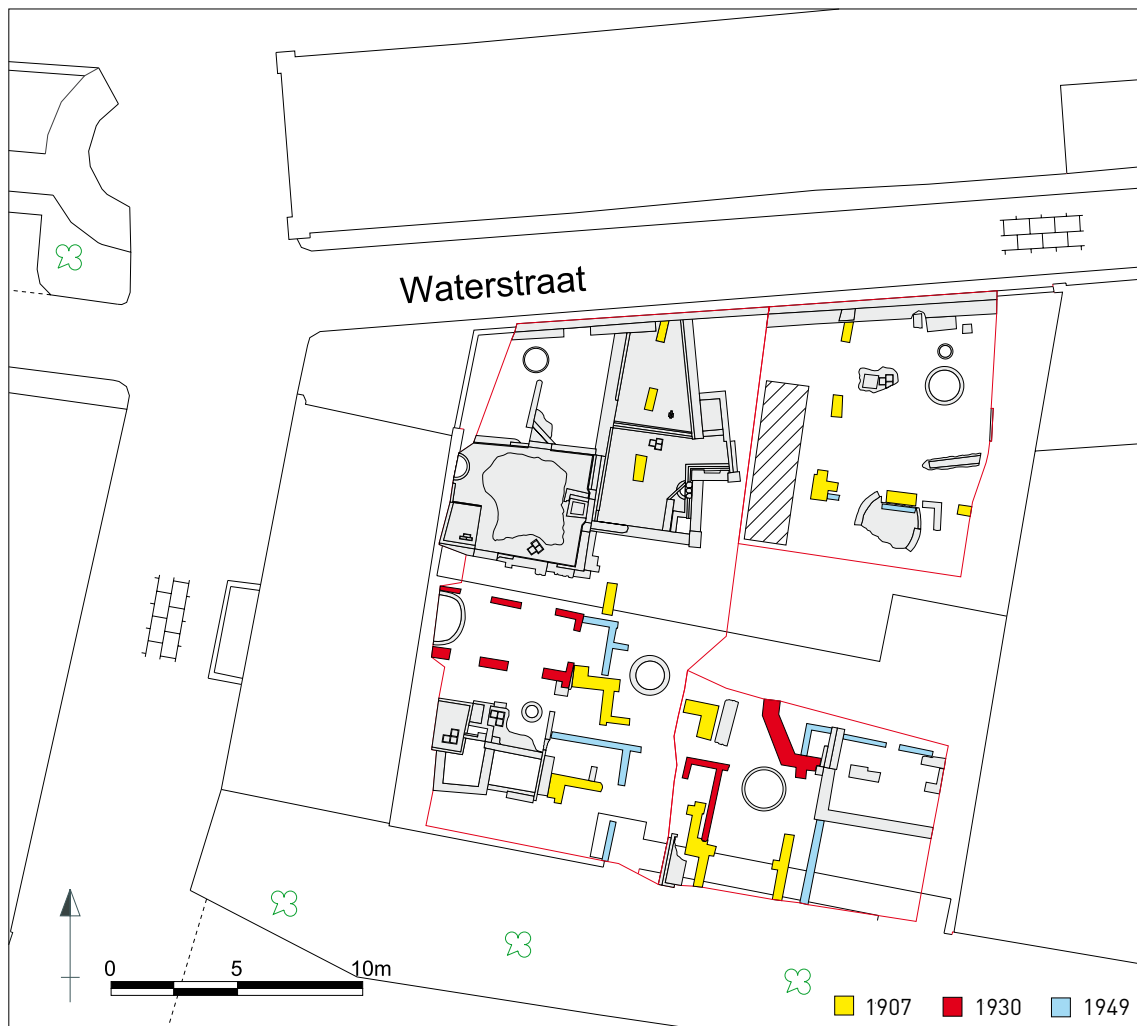
Boven op de parallel aan de Kleine Aa liggende paaltjes met tussen liggend vlechtwerk lag een deel van dat ophogingspakket (1-3-13) waarvan het materiaal ook uit het tweede en derde kwart van de 15de eeuw dateert. Die paaltjes met vlechtwerk is in feite een van de oeverbeschoeiingen van de noordzijde van de Kleine Aa geweest om afkalving van het dekzandpakket tegen te gaan. En het ophogingspakket waarover we steeds spreken ligt eigenlijk ten zuiden van deze lijn. Het kan dan ook zijn dat de noordoever van de Kleine Aa hier opgehoogd is in een periode die voorafgaat aan het eigenlijke bouwrijp maken van het terrein. Tijdens de opgraving en ook nog daarna, dachten we dat we hier te maken hadden met een aanwijzing dat de Kleine Aa natuurlijk zou zijn. Hard bewijs hiervoor ontbrak echter en dat kregen we ook niet tijdens vervolgoopgravingen onder de Aldi en onder de Suikeroom, beide locaties ten zuiden van het Aaplein. Bij de opgraving onder Perry Sport aan de Diezerstraat (de Smeden) kregen we echter het lang gehoopte definitieve bewijs. De Kleine Aa is een gegraven watergang waarvan de bedding vele malen verplaatst is en in de loop der eeuwen versmald. Bij de presentatie van de opgravingsgegevens van deze locatie zal hier uitvoerig op ingegaan worden.

Een oeververhoging of -versteviging aan de noordzijde van de Kleine Aa op de Aaplein locatie verklaart de aanwezigheid van midden 15de-eeuws materiaal. Storting van beerput inhouden met een gelijke datering is dan ook verklaarbaar en spaarzaam 16de-eeuws materiaal van latere ophogingslagen eveneens.

4. De jongste, verstorende sporen

Voor een goed begrip van de voor ons interessante sporen is het noodzakelijk eerst te analyseren welk muurwerk bij de school heeft gehoord. Voor een deel zijn de bouwtekeningen van de verschillende fasen bewaard gebleven en kunnen we dit koppelen aan het opgegraven muurwerk. Dan blijkt dat de aan de school voorafgaande bouw grotendeels onder de speelplaats bewaard is gebleven, maar dat onder de school zelf het grootste deel verdwenen is. De oudste fase van de school is in 1907 tot stand gekomen (geel). Dit zijn de sporen S22, S33, S38, S94, S79, S78, S107, S109, S113, S120, S127, S146, S147, S128, S129 en S142. Het betreft voor het grootste deel bakstenen poeren waarop de rest van het muurwerk heeft gestaan. In 1930 worden er aanpassingen (rood) gedaan aan de ingangspartij (S108) en komt er een wc galerei bij (S26-S31).

De laatste grote verbouwing (blauw) dateert van 1949 (S24, S25, S32, S114, S121-S123, S130-S131). Bij de aanleg van al dit muurwerk zijn er grote kuilen gegraven (insteken) die we niet op het muurwerkoverzicht hebben gezet. Ook tot een schoolse ingreep in het bodemarchief is de aanleg van een reusachtige stookolietank onder perceel 1348, waardoor ook hier het meeste oudere muurwerk verdwenen is. De schoolgebouwen kenden een aanzienlijke kruipruimte en stookkelder waardoor het oudere muurwerk in de oostelijke helft van de opgravingsput grotendeels verdwenen is.



5. De stenen bebouwing

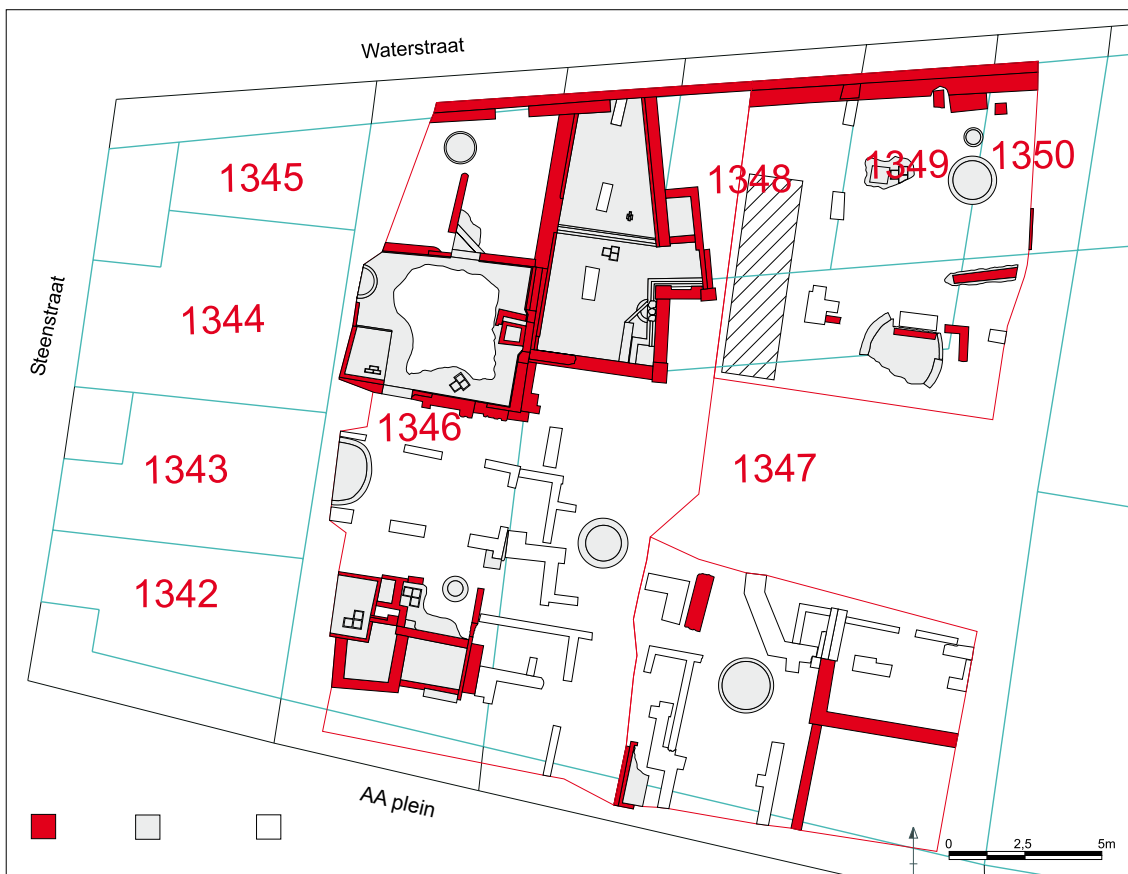
5.1. Perceel 1346

Het muurwerk dat boven deze mestkuilen lag, behoorde bij vier kleine keldertjes. Twee hiervan hadden een lemen vloer. Maar is dit muurwerk wel zo oud? Het ene keldertje (S1-S2) had bakstenen muren en het andere keldertje had uit dakpannen opgestapelde, dik bepleisterde muren (S15, S16, S18 en S7). De dakpannen waren van het type paters/nonnen (boven- en onderpannen). De twee andere kelders hadden een plavuizen vloer (23x23x 3/3,5 cm) en bakstenen muren van gele steentjes met een formaat van 20-21 cm lengte (kelder S1-S2 en kelder S7-S8, S13-S15, S10-S12). Het is niet mogelijk om de keldertjes in perioden onder te verdelen. Van het laatste keldertje is het muurwerk gedeeltelijk afgebroken om plaats te maken voor een jongere waterput (S19-S20). Van het muurwerk van een pand waarbij deze keldertjes gehoord zouden kunnen hebben is niets overgebleven. De kelders zijn ook meer 'half onder de grond' geweest. Het meest waarschijnlijke is dat ze onderdeel uitgemaakt hebben van een schuur die op het achtererf lag van het pand dat aan de Waterstraat grensde. Tussen deze schuur en het huis heeft waarschijnlijk een open ruimte gelegen

waar de beerputten gelegen hebben. Dit terrein is grotendeels gesloopt door de funderingen voor verschillende bouwfasen van de school (S26-S33 en S38).

Aan de Waterstraatzijde is veel meer bewaard gebleven van het muurwerk van de huizen en de perceelsindeling. Van het meest westelijk gelegen huis was de voorkelder bewaard gebleven en de daar achter liggende keuken met een verlaagde vloer. Dankzij dit feit was er nog ongeveer een halve meter van het opgaande muurwerk van de keuken bewaard gebleven met rondom onversierde en versierde tegeltjes. Ook was de plek van de haard duidelijk waarneembaar. Vanuit de keuken kon je via een trapje in de kelder onder het voorhuis komen.

Als we de kadastrale lijnen op de opgravingsplattegrond projecteren, dan vallen de perceelslijnen van het meest westelijke pand samen met die lijnen. De voorgevel aan de Waterstraat en de oostgevel liggen exact op die lijnen. Dan kunnen we ons een langgerekt perceel voorstellen met een voorhuis dat onderkelderd is aan de Waterstraat, daarachter een verlaagde keuken en daarachter waarschijnlijk een plaatsje met een schuur met keldertjes die uitzag op de Kleine Aa. Waarschijnlijk is aan de Kleine Aa-zijde niets veranderd tot de bouw van de school.



Zoeken we naar een datering voor de oudste bebouwing van dit perceel, dan stuiten we op grote problemen. De voorgevel van de panden aan de Waterstraat (S150, S152) bestaat uit ijsselsteentjes (18x9x3,5 cm). De oostelijke zijgevel van het beschreven pand heeft veel breuksteen, afkomstig van een formaat 24x12x5/6 cm. De scheidingsmuur met de keuken bestaat uit allerlei verschillende muurdelen met verschillende steensoorten en ditzelfde geldt voor de keuken. Het grootste formaat baksteen bestaat uit 24-ers. Schervenmateriaal kunnen we in dit specifieke geval niet gebruiken voor een datering. De tegels in de keuken dateren uit het begin van de 18^{de} eeuw, maar dat geldt niet voor het pand dat al veel ouder moet zijn. De baksteenformaten geven helaas geen uitsluitsel over de datering van het gebouw.

5.2. Perceel 1347

Het tweede pand aan de Waterstraat op perceel 1347 heeft een gemene muur met het hierboven beschreven pand. De opponent daarvan (S73-S74) ligt iets afwijkend van de kadastrale lijnen. Het is een muur van 20-ers. Achter deze kelder ligt een tweede kelder waarvan het muurwerk ook uit allerlei onderdelen bestaat met verschillende baksteenformaten. Onder de vloer van deze kelder kwam een ronde constructie te voorschijn. De diameter bedroeg 80 cm. Een rand van gele ijsselsteentjes met een lengte van 19 cm vormden een cirkel rondom een binnenruimte van 40 cm doorsnede van stenen die tegen de ronde band aan afgerond waren. Van de rand waren nog twee lagen bewaard. Het is onduidelijk wat de functie van deze constructie is geweest. Er waren geen brandsporen te zien.

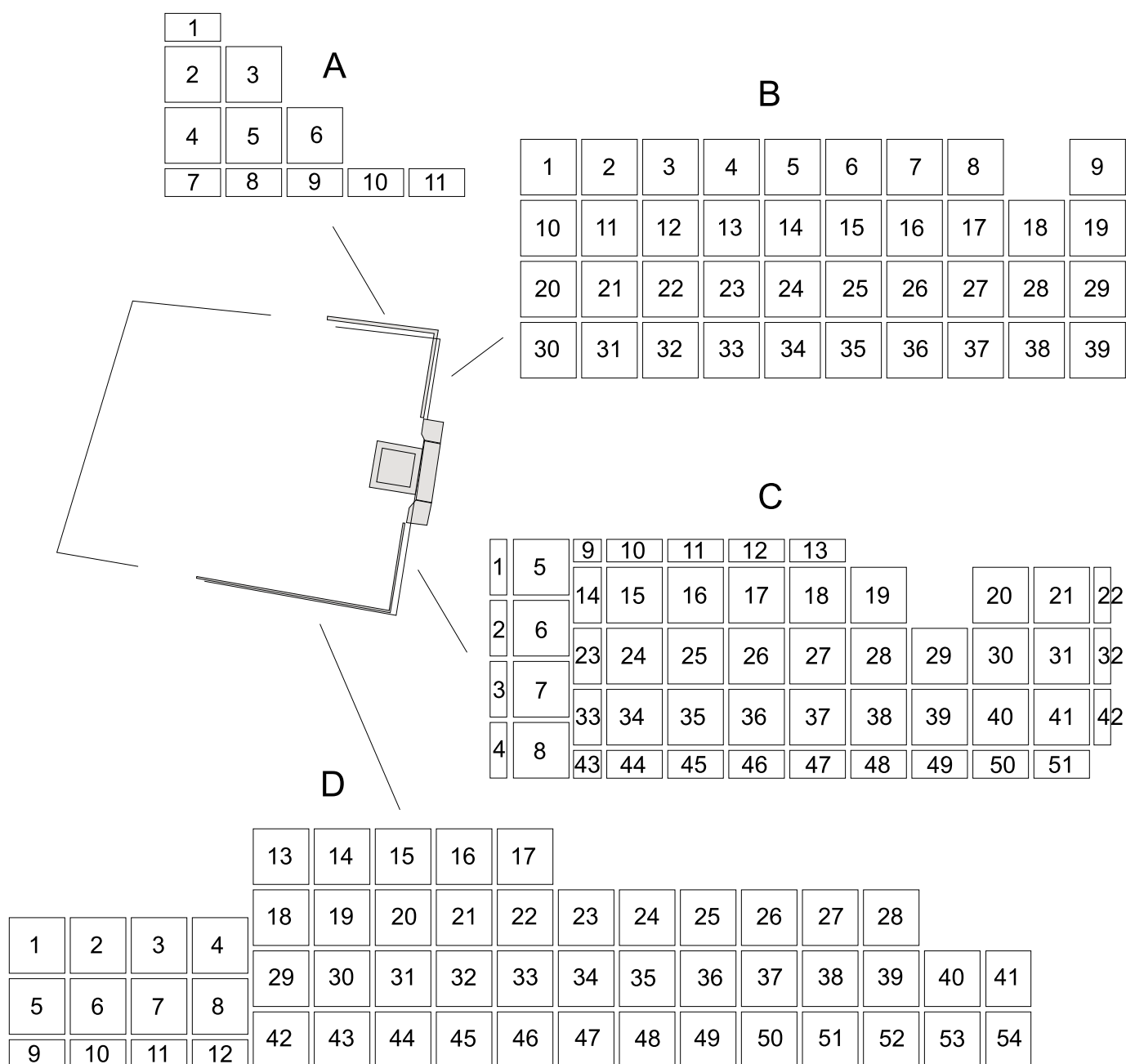
Onder de vloer van de eerste kelder kwam nog een deel van een muur te voorschijn die afwijkend georiënteerd was ten opzichte van het erboven gelegen muurwerk. Dit heeft behoord tot de oudste bebouwing, maar de lengte van de bakstenen was ook niet groter dan 22 of 24 cm.

5.3. Perceel 1348-1350

De volgende drie panden op de percelen 1348-1350 zijn grotendeels verdwenen door de aanleg van een olietank en de bouw van de school. Maar, bij één van deze panden hoorde een grotendeels gesloopte beerput (2-1-6, S132, S134) met materiaal dat merendeels uit de periode 1625-1675 stamt. Dat wijst er op dat de panden aan de Waterstraat zijde zeker al in het eerste kwart van de 17^{de} eeuw tot stand zijn gekomen.

In de gehele midden- of neutrale strook tussen een eventuele bebouwing aan de Aapleinzijde en de Waterstraat ligt nog een beerput en een waterput. De beerput (1-1-101, S102- S103) heeft niet bij een pand gehoord in het opgegraven gedeelte, maar bij het hoekpand van het Aapleyn en de Steenstraat. Een deel van het materiaal kon geborgen worden. Het onderste gedeelte moest blijven zitten vanwege instortingsgevaar. De datering van de vondsten valt in twee perioden uiteen. Een vroege component van voornamelijk roodbakkerij materiaal en twee witbakkende kommen uit het eind van de 16^{de} en het begin van de 17^{de} eeuw en een late component die bestond uit faience goed, een tweetal creamware bordjes en een drietal pearlware kopjes met blauwe versiering uit het midden en het derde kwart van de 18^{de} eeuw. Het materiaal is erg fragmentarisch. De waterput (S36-S37) leverde geen vondstmateriaal op.

Theoretisch zijn er twee vormen van gerichtheid van de huizen mogelijk. Ze kunnen georiënteerd zijn op de Waterstraat, waarbij het achtererf uitzag op de Kleine Aa. De andere variant is dat langs de Kleine Aa een straat aangelegd werd en dat de huizen zowel op de Waterstraat als op de Kleine Aa georiënteerd waren. De eerste variant lijkt het meest voor de hand liggend. Wellicht dat in de loop van de 19^{de} eeuw de tweede variant de overhand neemt. Het moeilijk te dateren muurwerk van de huizen is in de oorspronkelijke grootte waarschijnlijk van na 1525 en heeft rond 1600 al zijn definitieve vorm bereikt.



Plattegrond van de nog bewaard gebleven tegels.



6. Een betegelde keuken op perceel 1346

De keuken was gelegen in het achterste gedeelte van het huis en had een verlaagde vloer. De voorruimte van het huis was onderkelderd; de keuken werd vanuit de voorkamer bereikt via een trapje naar beneden. Aan de oostzijde lag de haardplaats, in het midden van de muur. Aan weerszijden van de haard waren nog drie tot vier rijen tegels bewaard gebleven. Delen van de noordelijke en zuidelijke wand waren ook nog betegeld. Aan één zijde, rechts van de haardplaats waren nog vier boven elkaar liggende bijbeltegels bewaard. De rest van de tegels toonde wereldse afbeeldingen.

Links van de haardplaats bevinden zich nog 39 van de 40 tegels. De onderste twee rijen zijn wit. De bovenste twee zijn beschilderd.

Duidelijk is dat alle 19 afbeeldingen aan deze zijde van de open haard kinderspelen betreft. Er zijn enkele afbeeldingen waarvan we de betekenis niet weten en een afbeelding die te zwaar beschadigd is om te herkennen. Afbeelding 16 lijkt ver-
dacht veel op de bij Pluis afgebeelde tegel. Pluis dateert deze tegel in de eerste helft van de 18de eeuw. Wat verder opvalt is de schaduwstreep waarop alle personen staan. Omdat alle hoekornamenten spinnenkoppen zijn, dan wel ontbreken (bij 9 en 14), is het goed mogelijk dat deze tegels als één partij gekocht en van één en dezelfde productieplaats afkomstig zijn. Het is interessant om te zien dat op B01 en B17 twee verschillende kinderen met een tol laten zien. Dit is een priktol, terwijl op B12 een drijftol is afgebeeld. Op B07 en B15 wordt het spel zuigertje afgebeeld, maar ook hier zijn de personen verschillend.



B 01. KS94a. Drijftol. Pluis 1979, 239-244.



B 03. KS39. Noten schieten (knikkers). Pluis 1979, 157-164; Willemsen 1998, 78.



B 02. KS94b. Polsstok. Pluis 1979, 201-202.



B 04. KS14. Onbekend, mogelijk kootspel. Pluis 1979, 174-177; Willemsen 1998, 79-82.



B 05. KS64. Onbekend, mogelijk klootschieten. Pluis 1979, 156.



B 08. KS1. Varkensblaas. Pluis 1979, 257-257.



B 06. KS35. Kolven. Pluis 1979, 165-168; Willemsen 1998, 78-79.



B 09. KS63. Onbekend.



B 07. KS22. Zuigertje. Pluis 1979, 289-290.



B 10. KS94c. Onbekend, mogelijk kever aan een touwtje. Pluis 1979, 151-152.



B 11. KS94d. Onbekend.



B 14. KS34. Soldaatje met vlag en Vlag. Pluis 1979, 222-224, 266-267.



B 12. KS2. Drijftol. Pluis 1979, 239-244.



B 15. KS36. Zuigertje. Pluis 1979, 289-290.



B 13. KS62. Onbekend, persoon met voorwerp in de linkerhand.



B 16. KS10. Hoed op stok. Pluis 1979, 135.



B 17. KS12. Drijftol. Pluis 1979, 239-244.



B 19. KS23. Kolven. Pluis 1979, 165-168; Willemsen 1998, 78-79.

Rechts van de haardplek bevinden zich vier hele bijbeltegels, en vier verticale repen. Ze zitten direct naast de haard en de vier repen zijn doorgezaagde stukken om de ruimte tussen tegels en haard op te vullen. Is de haard later aangelegd op deze plek? Vervolgens zijn er naar rechts nog drie rijen 'volledige' tegels te zien met daaronder een rij halve witjes en boven een rij afgebroken halve tegels met niet determineerbare afbeeldingen. In totaal gaat het om 51 exemplaren.

De bijbeltegels hebben alle als hoekornament ossenkoppen. Rechts van de hele bijbeltegels zit een verticale rij 3 kwart blauw geschilderde tegels. Deze rij is als een opvulling te beschouwen. Waren het hele tegels geweest, dan was de opvulling van reepjes bijbeltegels niet nodig. Dat lijkt er op te wijzen dat de bijbeltegels later aangebracht zijn dan de blauw geschilderde tegels. Het kan zijn dat de haardplek verkleind

is en dat de vrijgekomen ruimte gevuld is met bijbeltegels. De horizontale lijnen lopen niet gelijk, wat ook op een later invulling van de bijbeltegels wijst. Maar de datering van de verschillende soorten tegels geven geen oplossing omdat ze alle in de eerste helft van de 18de eeuw te dateren zijn. De blauw beschildeerde tegels aan deze zijde zijn te beschrijven als landschapstegels of bloemen (vruchten)tegels. Alle motieven staan op een schaduwstreek net zoals bij de kinderspelen aan de andere zijde van de haardplaats.



C 05. NN. Bijbeltafereel in medaillon.

Een sterk gesleten voorstelling die ook een landschap kan zijn.



C 06. LS+Bijb25. Bijbeltafereel in medaillon.

Niet te herkennen als bijbeltafereel. Het kan ook een landschapstegel zijn.



C 07. LS+Bijb27. Bijbeltafereel in medaillon.

Genesis 22-10-12. En Abraham strekte zijne hand uit en nam het mes om zijnen zoon te slachten. Maar de Engel des Heeren riep tot hem van den hemel en zeide: Abraham, Abraham! En hij zeide, zie hier ben ik. Toen zeide hij: Streck uwe hand niet uit naar den jongen, en doe hem niets, want nu weet ik dat gij godvreezend zijt en uwen zoon, uwen eenige, mij niet hebt willen onthouden.



C 08. LS+Bijb28. Bijbeltafereel in medaillon.

Mattheus 9:20-21. En zie, eene vrouw die twaalf jaren het bloed vloeien gehad had, komende tot hem van achteren, raakte den zoom zijns kleed aan; want zij zeide in zichzelf: Indien ik alleenlijk zijn kleed aanraak, zoo zal ik gezond worden.



C 15. BL21 Bloem, naar rechts hangend.



C 16. BL12 Twee kersen.



C 19. LS40 Landschap, standaard molen.



C 17. LS12 Landschap, waterput.



C 21. LS25 Landschap, ronde toren met huis.



C 18. LS18 Landschap, toren met huis.



C 23. BL17. Bloem naar rechts hangend.



C 24. LS31. Landschap, huis.



C 28. LS26. Landschap, ronde toren met huis.



C 25. LS34. Landschap, huis.



C 29. BL23. Appel.



C 27. LS36. Landschap, toren en huis.



C 30. BL03. Tulp.



C 34. LS32. Landschap, huis.



C 37. BL24. Bloem.



C 35. BL09. Bloem, naar links hangend.



C 38. BL16. Bloem, naar rechts hangend.



C 36. LS11. Landschap, waterput.



C 39. LS24. Landschap, ronde toren.

Bij de zuidmuur zijn maximaal 4 rijen tegels bewaard gebleven. Tegen de haardmuur aan staat een stuk met acht hele tegels en vier halfjes net boven de vloer. Daar tegenaan vervolgt het tegelpatroon zich met beneden een driekwarts tegel met daarboven nog twee of drie rijen bewaard gebleven hele tegels.

Het tweede stuk bestaat uitsluitend uit tegels met kinderspe-
len, net zoals aan de linkerzijde van de haard. Het eerste stuk van de zuidmuur is afwijkend, waardoor de vraag opkomt of dit wellicht niet een latere reparatie is van afwijkende tegels. Is het mogelijk dat de keuken oorspronkelijk geheel met kindertegels is versierd en dat bij het maken van een nieuwe haard de ernaast liggende muurdelen met andere tegels zijn bekleed? We kunnen daar helaas geen uitsluitsel over geven.



D 02. BL06. Naar rechts hangende bloem.



D 01. BL15. Waterlelie met vlieg.



D 03. BL11. Twee kersen.





D 04. BL05. Tulp.



D 07. LS21. Ronde toren met links dak.



D 05. LS32. Huis.



D 08. LS29. Huis met puntdak en links aanbouw.



D 22. KS65. Schaatsen met pikhaak op schouder.
Pluis 211-212.



D 24. KS40. Steken om een spel.



D 25. KS56. Tiepelen. Pluis 1979, 235-238.



D 29. KS18. Windspel. Pluis 1979, 285-286.



D 26. KS42. Steltlopen. Pluis 1979, 226-228.



D 30. KS41. Koten. Pluis 1979, 174-177.



D 27. KS87. Polsstok springen.
Pluis 1979, 201-202.



D 31. KS51. Kopstand. Pluis 1979, 170-172.



D 32. KS21. Zuigleertje. Pluis 1979, 289-290.



D 35. KS58. Paardje spelen. Pluis 1979, 194-196.



D 33. KS19. Muziek: trompet en hoorn?



D 37. KS13. Sleetje rijden. Pluis 1979, 218-220.



D 34. KS29. Nachtwacht met klopper en lans.



D 39. KS11. Driekoningen. Pluis 1979, 212-222.



D 40. KS15. Schieten over de hand.
Pluis 1979, 110-113



D 51. KS16. Muziek: viool en trom.
Pluis 1979, 189-192.



D 41. KS20. Zuigleertje. Pluis 1979, 289-290.



D 52. KS67. Schaatsen met pikhaak over schouder.



D 49. KS24. Schommel. Pluis 1979, 213-215.

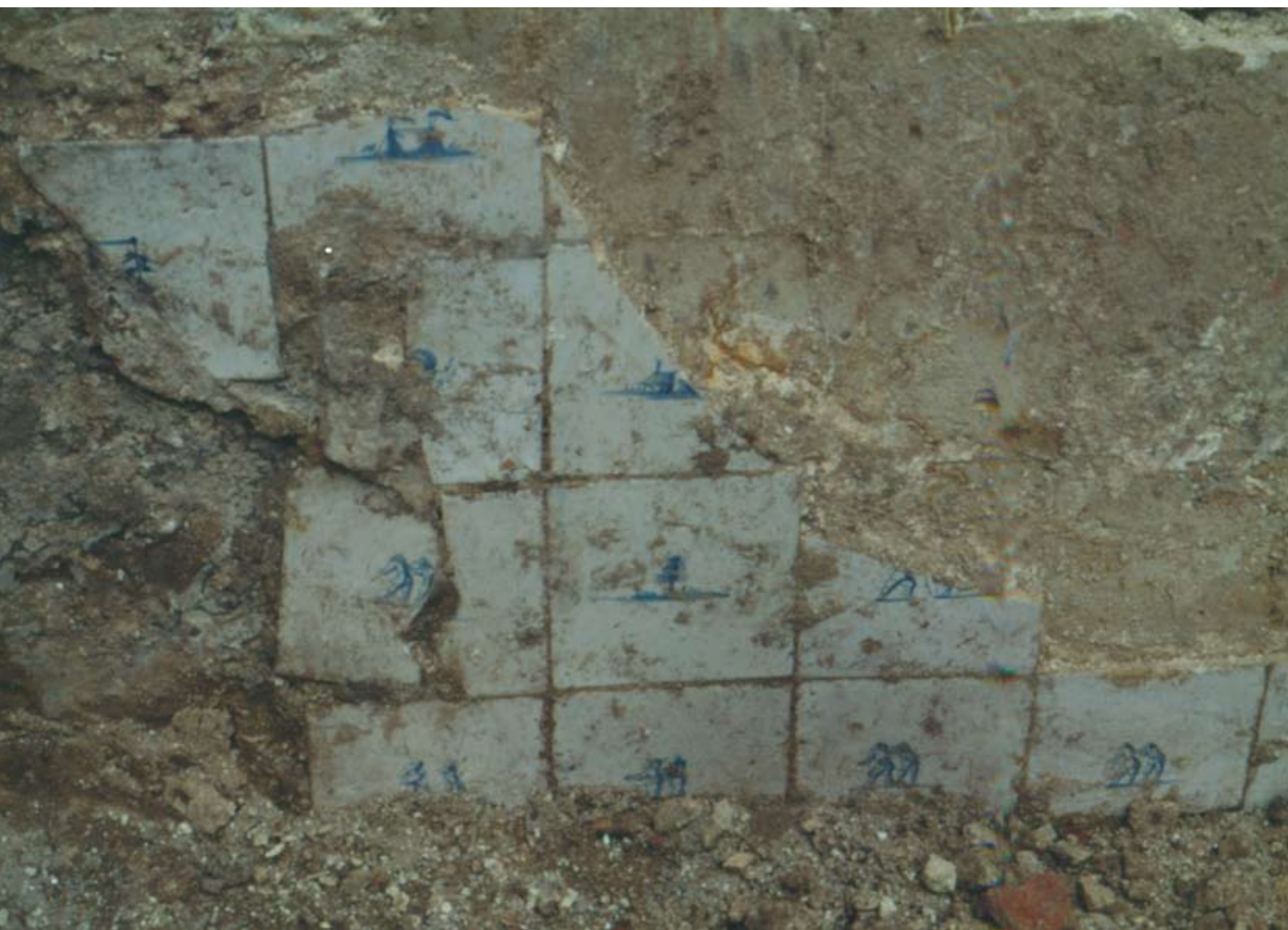
Bij de noordmuur zijn nog maar enkele tegels bewaard gebleven, naast een ingang naar de verlaagde keuken. Ook hier bestaan de determineerbare afbeeldingen allemaal uit kinderspelen. Dit is een argument meer om te veronderstellen dat de keuken oorspronkelijk betegeld was met alleen maar kinderspelen.



01. LS09. Tent met twee vlaggen.



06. NN. Vechten in het geneugt. Pluis 1979, 260-262.



7. De vondsten

Beerput 2-1-6, gelegen in de middenstrook achter de percelen 1348-1350 was nog maar gedeeltelijk aanwezig. Het grootste deel was verstoord door latere bouwactiviteiten van de school. Het fraaiste voorwerp betreft een Westerwald kannetje met drie ovale medaillon appliques met het wapen van Amsterdam en het jaartal 1644. Het lintoor is doorboord en heeft nog een scharnierpunt voor een tinnen deksel. Onder het oor bevindt zich een mislukte krul. Gezien de datering past dit voorwerp perfect in de algemene datering van het vondstcomplex (1625-1675). Het steengoed is verder met vier scherven slechts fragmentarisch vertegenwoordigd. We kunnen er niet meer van zeggen dat het scherven betreft van kannen uit Siegburg, Frechen en Westerwald.

De decors op het majolica en faience goed wijzen op een datering in het midden van de 17de eeuw. Op de majolica borden en kom staat centraal een bloemvoorstelling en op de randen vindt men bloemen, afgewisseld met bijtjes. Een bordfragment valt enigszins uit de toon omdat het op basis van het decor in het laatste kwart van de 16de eeuw gedateerd moet worden. De faience borden zijn alle in blauw gedecoreerd. Een voorstelling van een visser aan de waterkant, een zeilschip, of een type met een min of meer geometrisch versierde rand. Borden met een soortgelijke geometrisch versierde rand zijn onder andere gevonden in Deventer en Alkmaar.⁷ Een bord heeft een imitatie Chinese versiering; de centrale voorstelling is te fragmentarisch, maar op de vlag staan onder andere lange lijzen en bloemdecoraties. Een soortgelijk bord is bij de opgraving aan de Melkmarkt gevonden op het terrein van het Stedelijk Museum Zwolle.⁸ De kommen zijn ongedecoreerd en alle van het type papkom. Twee hebben platte vormoren waarin figuren zijn uitgestanst. Het kommetje (f-kom-7) zou qua grootte en vorm een zoutschaaltje kunnen zijn.

Het roodbakkend goed bestaat grotendeels uit keukengoed, met als bijzonderheden een drieorenkopje en een miniatuurvorm van een twee-orige grape. Een gort- of sluitpan is maar gedeeltelijk aanwezig, maar wijkt iets af van het gangbare type door een versiering op de overgang van wand naar bodem en een korte, uitstekende rand. De steelkom heeft een secundair doorboord gaatje vlak bij de steel. Het is ons niet duidelijk waarom. De r-kop-3 is inwendig van een witte sliblaag voorzien en met een koperoxide loodglazuur. De standring is apart omdat hij licht geknepen is maar aan de binnenzijde van een extra laag voorzien is. Het witgoed is evenals het steengoed maar fragmentarisch aanwezig en datzelfde geldt voor het glas.

Opvallend is verder een polychroom versierde tegel met een springende, achterom kijkende hond in medaillon.

Tellijst Aapl99-2-1-6

Aardewerk

s2-kan-84	1
s2-kan	4
m-bor-3	2
m-bor	1
m-kom-6	1
m	1
f-bor-2	3
f-bor-8	2
f-bor	1
f-kom-3	1
f-kom-7	1
f-kom	2
f-ver	1
r-bor-6	1
r-dek-1	1
r-gra-65	1
r-gra	2
r-kop-2	1
r-kop-3	1
r-kop	1
r-min	1
r-pis	1
r-stk-2	1
r-ter-1	1
r-tes-1	1
r	9
w-stk-1	1
w	1
totaal:	45

Glas

gl-fle	1
gl	1
totaal	2

Beerput 1-101 was ook nog maar gedeeltelijk aanwezig in de opgravingsput. Hij heeft gehoord bij een pand dat uitkwam op de Bitterstraat. De vondsten kunnen derhalve niet aan bewoningssporen in de opgravingsput gekoppeld worden. De inhoud van deze beerput was ook bedroevend gering en getuigt niet van een hoge mate van welstand. Het materiaal was bovendien fragmentarisch. Het enige opvallende voorwerp was een kan van Hafner makelij. Het bijzondere aan de kan is het feit dat hij een licht geknepen standring heeft, terwijl dit soort voorwerpen overwegend met de draad van de mast gesneden zijn. Een witbakkend zalfpotje is van hetzelfde type als de vele zalfpotjes van de havezate de Kranenburg. Verder valt op dat er wat meer pispotten in het materiaal zitten. De datering loopt uiteen van het eind van de 16de eeuw tot in het tweede kwart van de 18de eeuw. De pispotten van het type r-pis-3 komen in Zwolle relatief laat voor. Deze beerput kon bovendien niet in zijn totaliteit gelegeerd worden vanwege instortingsgevaar. De inhoud die geborgen kon worden geeft derhalve een onvolledig beeld.

Tellijst Aapl99-1-101

Aardewerk

S2-kan	1
S2-zal-4	1
f-bor-3	7
f-bor-7	3
f-bor-10	1
f-bor	5
p-bor-1	1
r-bak	2
r-bor-7	1
r-gra-8	1
r-gra	1
r-kom-7	1
r-kom-13	1
r-kom	1
r-kmf	1
r-kop	3
r-oli	1
r-pis-3	4
r-pis-12	1
r-tes	1
r	13
w-kan-22	1
w-kom-3	1
w-kom-8	1
w-kom	1
w-zal-1	1
w	1
iw-bor-1	1
iw-kop-1	3
iw-kop	1
totaal	62

De inhoud van een waterput (1-1-4) was 16de-eeuws. De bovenvulling bestond uit fragmenten van een 19de-eeuwse fles en een randscherf van een Friese kan. Verder waren er fragmenten van blauw beschilderde tegels en een natuurstenen plavuis (15,5x16x1,8 cm). De eigenlijke vulling bestond uit enkele niet nader te determineren scherven steengoed en wat roodbakkende scherven van onder andere een bakpan, vetvanger, kom, grape, kop en bord. Er waren geen typen aan toe te schrijven, uitgezonderd een r-kop-1 die aan de binnenzijde voorzien was van een gele slib en aan de buitenzijde wit gesponst was.

8. Conclusie

De oudste sporen bestonden uit beschoeiingslijnen die aan de noordzijde van de Kleine Aa lagen. Ze waren bedoeld om afkalving van het dekzandlichaam waarop de Waterstraat ligt, tegen te gaan. Waarschijnlijk is een begin gemaakt met de ophoging van het terrein tussen deze beschoeiingslijnen en de Kleine Aa. Dit vond plaats in het tweede en derde kwart van de 15de eeuw. De inhoud van enkele mestkuilen dateert eveneens uit deze periode. Het is niet duidelijk of de mestkuilen hier onder dezelfde omstandigheden ontstaan zijn als op het Eiland. Ze kunnen onderdeel uitgemaakt hebben van het ophogen van het terrein.

Het ophogingspakket heeft in de 16de eeuw definitief gestalte gekregen. De oudste bewoning (Vispoortenplas 11) dateert uit 1536. Vondstmateriaal uit de opgravingsput wijst op een wat latere bebouwing. Op basis van materiaal uit beerput 1-101 kunnen we stellen dat er zeker voor 1600 bebouwing was. De andere beerput (2-1-6) zegt dat aan de Waterstraatzijde zeker voor 1625 bebouwing was.

De oudste bebouwing is ontstaan langs de Vispoortenplas. De achterterreinen daarvan grensden aan de opgravingsput. De Vispoortenplas was een uitvalsweg uit de stad naar een van de stadspoorten, evenals de Bitterstraat. Ook langs deze weg stond bewoning waarvan het achterterrein aan de opgravingsput grensde. Daarna ontstond er bewoning langs de Waterstraat, waarvan de achtererven uitkwamen op de Kleine Aa. Pas veel later is de Kleine Aa 'gekanaliseerd' en is er aan weerszijden daarvan een straat aangelegd, zodat de genoemde achterterreinen eventueel gevuld konden worden met bebouwing die op de Kleine Aa uitkeek.

In de 18de eeuw is de keuken van het pand op perceel 1346 geheel betegeld. Daarvan is een indrukwekkend restant teruggevonden.

De bouw van de school aan het Aaplein heeft veel van de oorspronkelijke bebouwingsresten doen verdwijnen. Toch was er voldoende bewaard gebleven om een inzicht te krijgen in de bewoningsgeschiedenis van deze uitbreiding van de stad.

Noten

1. De Vries 1994, 263.
2. De Vries 1994, 264.
3. De Vries 1994, 230-235.
4. De Vries 1994, 230 meldt enkele houten huisjes.
5. Over dit fenomeen is reeds eerder verslag gedaan (Clevis 2000).
6. Clevis 2006,
7. Clevis en Kottman 1989, 120; Ostkamp e.a. 2001, 208 cat nr 151.
8. Clevis 2000, 97 cat nr 53.

Literatuur

Bartels, M. (1999). *Steden in Schervén. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*.

Clevis, H. en J. Kottman (1989). *Weggegooid en Teruggevonden. Aardewerk en glas uit Deventer vondstcomplexen (1375-1750)*.

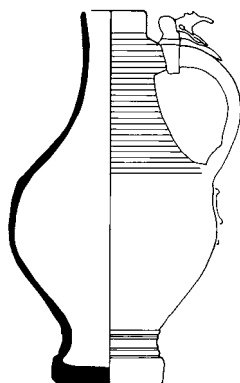
Clevis, H. en M. Smit (1990). *Verscholen in Vuil. Archeologische vondsten uit Kampen (1375-1925)*.

Clevis, H. (2000). Tussen Melkmarkt en Kalverstraat. In: (Clevis, H. ed.) *Zwolle Ondergronds. Zeven blikvangers van archeologische vondsten in Zwolle*. 59-104.

Ostkamp, S., R. Roedema en R van Wilgen (2001). *Gebruikt en Gebroken. Vijf eeuwen bewoning op drie locaties in het oostelijk stadsdeel*. Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie 10.

Vries, D.J. de (1994). *Bouwen in de late middeleeuwen. Stedelijke architectuur in de voormalige Over- en Nedersticht. Utrecht*.

9. Catalogus

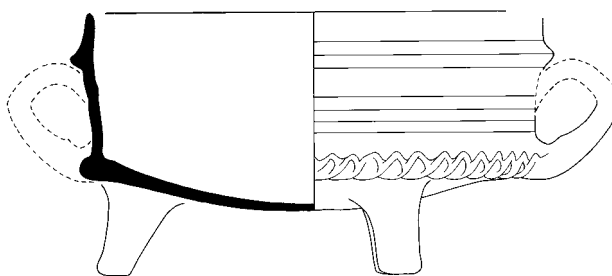


1:2

1. Vondstnummer
2. Code van het type
3. Objectdatering
4. maten in centimeters: diameter
max/hoogte/diameter bodem
- 5a. baksel
- 5b. kleur/glazuur
- 5c. beschrijving van de decoratie
- 5d. diversen
- 6a. bodem
- 6b. oor/steel
- 6c. compleetheid
7. functie/naam
8. productiecentrum
9. literatuur

- 1**
1. Zwo08Apl99 2-6-1
2. s2-kan- 84
3. 1644
4. 11,0/19,9/5,5
- 5a. steengoed 2
- 5b. zoutglazuur, kobaltblauw
- 5c. drie appliques met wapen van
Amsterdam
- 6a. standvoet
- 6b. doorboord lintoor, geleed
- 6c. scharnier tinnen deksel
7. kan
8. Westerwald

- 2**
1. Zwo08Apl99 2-6-14
2. f-bor-8
3. 1625-1675
4. 20,5/4,6/9,3
- 5a. faïence
- 5b. inw.: tinglazuur, kobaltblauw; uitw.:
tinglazuur
- 5c. spiegel: zeilschip binnen dubbele
cirkel
6. standring, glad, doorboord
7. bord



3

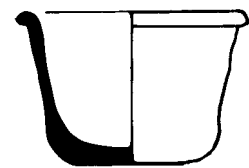
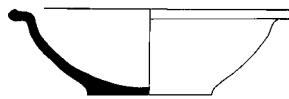
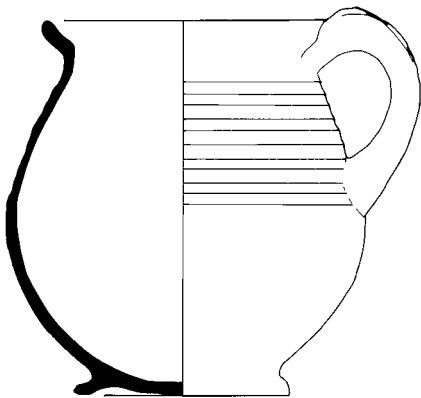
1. Zwo08Apl99 2-6-6
2. f-kom-3
3. 1625-1675
4. 11,9/3,4/5,0
- 5a. wit
- 5b. tinglazuur
- 6a. standring, glad
7. kom

4

1. Zwo08Apl99 2-6-25
2. r-gra-65
3. 17
4. 25,5/14,0
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur
- 5c. schulprand op overgang buik naar bodem
- 6a. driepoot
7. grape

5

1. Zwo08Apl99 2-6-23
2. r-kop-2
3. 17
4. 10,5/6,4/5,8
- 5a. rood
- 5b. loodglazuur
- 6a. standring, glad
- 6b. drie verticale geknepen lintoren
7. kop



6

1. Zwo08Apl99 1-101-25
2. w-kan-22
3. 18
4. 18,8/20,0/11,0
- 5a. witbakkend, Haffner Ware
- 5b. inw.: loodglazuur
- 6a. standring, glad
- 6b. lintoer, geknepen
7. kan

7

1. Zwo08Apl99 1-101-26
2. w-kop-8
3. 17
4. 15,2/4,4/6,6
- 5a. wit
- 5b. inw.: loodglazuur
- 6a. standvoet, laag
7. kom

8

1. Zwo08Apl99 1-101-28
2. w-zal-1
3. 17
4. 6,5/3,9/3,1
- 5a. wit
- 5b. inw.: loodglazuur
- 6a. standvlak
7. zalfpot

ID	Putnr	Vlak	Spoornaam	NAP Bovenkant	NAP Onderkant	Lengte Baksteen	Breedte Baksteen	Hoogte Baksteen	10 lagenmaat	Type Baksteen	Beschrijving
0	0	1									
1	1	1	vloer	0,90		23,00	23,00	3,50		plavuizen	pleister
2	1	1	muur	1,32	0,85	18,00	8,50	4,00	51,00	gele ijsselst	
3	1	1	klamp	1,30						plavuizen	
4	1	1	muur		1,30	16,00	12,00	5,50		divers formaat	
5	1	1	bodem								vloer ontbreekt
6	1	1	muur	1,32	0,72	32,00	18,00	1,00		dakpannen	
7	1	1	muur	1,00	0,70	24,00	12,00	5,00			
8	1	1	muur	1,32	1,09	18,00	9,00	3,50		gele ijsselst	
9	1	1	bodem	1,27						breukstenen	
10	1	1	vloer	1,03	23,00	23,00				plavuizen	
11	1	1	muur	1,10	0,57	20,50	11,00	4,50	49,00		
12	1	1	trap	1,09	1,03	24,00	12,00	5,00			restant trap
13	1	1	muur	0,96	0,69	18,00	9,00	3,50		gele ijsselst	
14	1	1	muur	0,98						breukstenen	reparatie
15	1	1	muur	1,37	0,66	24,00	11,00	4,50			
16	1	1	muur	1,22	0,86	28,00	14,00	6,00			
17	1	1	drempel	1,10	1,04					breukstenen	
18	1	1	bodem								vloer ontbreekt
19	1	1	muur	1,04		18,50	10,50	4,50		putstenen	waterput
20	1	1	bodem								waterput
21	1	1	muur	1,38	1,26	22,00	12,00	5,00		veel breukstenen	
22	1	1	muur	1,49	0,40	23,50	11,00	4,00	63,00		
23	1	1	muur			22,00	10,00	5,00			
24	1	1	muur	0,73	0,49	22,00	11,00	4,50		grijze stenen	
25	1	1	muur	1,37		22,00	11,00	4,50	66,00	grijze stenen	
26	1	1	muur			22,00	11,00	5,00	62,00		
27	1	1	muur	1,54	0,19	22,00	10,50	5,00	64,00		
28	1	1	muur	1,61		22,00	10,50	5,00	64,00		
29	1	1	muur								
30	1	1	muur	1,70		22,50	10,50	5,00	64,00		
31	1	1	muur	1,61		22,00	11,00	5,00	68,00	grijze stenen	
32	1	1	muur	1,36		22,00	11,00	4,50	66,00		
33	1	1	muur	1,35	0,14	22,50	10,50	5,00	61,00		
34	1	1	vloer	1,44	1,32					breukstenen	restant vloer
35	1	1	inzet							breukstenen	reparatie
36	1	1	muur	0,60	-1,60						waterput
37	1	1	bodem								waterput, pleister
38	1	1	muur	1,56	0,78	13,00	13,00	6,00	58,00	breukstenen	
39	1	1	muur	2,03	1,28	24,00	12,00	4,50	62,00		
40	1	1	drempel	1,54	1,32						
41	1	1	inzet	2,03	1,54	18,00	8,50	3,50			reparatie
42	1	1	muur	1,97	1,36	24,50	14,00	6,00		divers formaat	
43	1	1	muur	1,90	1,12	19,00	10,00	5,00			
44	1	1	muur	1,98	0,00	19,00	10,00	4,00			
45	1	1	vloer	1,96	1,71	22,50	11,00	5,00			
46	1	1	muur	2,03						breukstenen	veel cement
47	1	1	muur	2,01							
48	1	1	muur	2,04		17,50	8,50	3,50		gele ijsselst	klamp
49	1	1	muur	2,04						breukstenen	veel cement
50	1	1	muur	1,64		23,00	11,50				
51	1	1	inzet	1,98	18,00	9,00	3,50			gele ijsselst	reparatie
52	1	1	muur	2,02							
53	1	1	muur			18,00	9,00	3,50			

54	1	1	muur	2,04	1,63	21,00	11,50	5,00		
55	1	1	vloer	1,63	21,50	12,00	5,00			
56	1	1	klamp	1,63					plavuizen	
57	1	1	muur	1,76	1,49	17,50	8,50	3,50		
58	1	1	muur	1,53		19,00	10,00	4,00		haard
59	1	1	bodem							haard
60	1	1	vloer	1,49		23,00	23,00	3,50	plavuizen	
61	1	1	beton							betonnen ring
62	1	1	bodem							betonnen ring
63	1	1	muur	1,80	1,67	19,00	10,00	4,00		
64	1	1	klamp						tegels	
65	1	1	beton							betonnen ring
66	1	1	bodem							betonnen ring
67	1	1	klamp						dakpan	dakpan fr pleister
68	1	1	trap	1,27	1,07	22,00	22,00	3,00	plavuizen	
69	1	1	drempel	1,45		20,00	10,00	4,00		op de zijkant
70	1	1	vloer	1,07		22,00	22,00	3,00	plavuizel	restant vloer
71	1	1	muur	2,10		12,00	12,00	6,00		
72	1	1	gewelfaanz	2,10		18,00	9,00	3,50	gele ijsselst	
73	1	1	muur	2,12	22,00	10,00	5,00			
74	1	1	gewelfaanz	2,12	1,01	18,50	9,00	4,00		
75	1	1	muur	1,27	0,90	22,00	10,00	5,50		
76	1	1	goot	0,90		22,00	10,00	4,50		
77	1	1	vloer	0,98		22,00	22,00	3,00	plavuizen	
78	1	1	muur	1,51	1,00	22,00	11,00	5,00		
79	1	1	muur	1,51	1,00	22,00	11,00	5,00		
80	1	1	klamp							puin en zand
81	1	1	gewelfaanz	2,04		22,50	11,00	4,50		
82	1	1	muur			17,00	14,00	6,00		op de zijkant
83	1	1	muur	2,01	0,82	28,00	14,00	6,00		
84	1	1	muur	2,05	2,00	22,50	11,00	4,50		een laag
85	1	1	inzet	2,05						reparatie
86	1	1	muur	2,02	0,91	26,50	13,00	5,50	69,00	
87	1	1	muur	2,10	1,28	29,00	14,00	5,50	68,00	
88	1	1	inzet	2,10						reparatie
89	1	1	muur	2,11	0,89	22,00	11,00	4,50	60,00	
90	1	1	klamp	2,11	0,89	27,50	14,00	6,00	68,00	
91	1	1	muur	2,11	0,90	22,00	11,00	4,50		boven op vloer
92	1	1	vloer			22,00	22,00	3,00	plavuizen	
93	1	1	vloer	0,94	0,00	22,00	22,00	3,00	plavuizen	
94	1	1	muur	1,47	0,94	22,50	11,00	5,00		boven op vloer
95	1	1	muur	0,90		19,00	9,50	4,00		goot
96	1	1	muur	0,85		26,00	12,00	5,00		
97	1	1	bodem	0,76		23,00	23,00	3,50	plavuizen	goot
98	1	1	afdekking	0,86					leistein	
99	1	1	bodem							putje
100	1	1	muur	0,79	0,46	19,00	8,00	3,00	gele ijsselst	waterput
101	1	1	bodem	0,46	0,43	19,00	8,00	3,00	gele ijsselst	waterput
102	1	1	muur			22,00	10,50	5,00		beerput
103	1	1	inhoud							beerput, pleister
104	2	1	klamp	1,18		22,00	10,00	4,50		
105	2	1	muur	1,20		18,00	8,00	3,50	gele ijsselst	
106	2	1	vloer	0,53		18,00	8,00	3,50	gele ijsselst	
107	2	1	muur	1,28	0,43	11,00	10,00	5,50		
108	2	1	muur	1,36		22,00	10,00	5,00		
109	2	1	muur	0,93	0,24	10,50	5,00			
110	2	1	muur	0,83	0,51	17,00	14,00	6,00	64,00	
111	2	1	muur	0,43		20,00	12,00	5,00	putstenen	waterput
112	2	1	bodem	0,00						waterput, pleister

113	2	1	muur	1,39	0,34	22,00	10,50	5,00	62,00	
114	2	1	muur	1,39	0,42	25,50	12,50	5,00	66,00	
115	2	1	muur	1,46	0,60	26,00	12,00	5,50	75,00	
116	2	1	muur	1,04	0,34	22,00	11,00	4,00	50,00	
117	2	1	trap	1,16	1,10	18,00	9,00	3,50		gele ijsselst
118	2	1	trap	1,15		21,00	10,00	4,50		
119	2	1	trap	1,38		13,00	12,00	4,50	72,00	
120	2	1	muur	1,10	0,32					
121	2	1	muur	0,84	0,32	21,00	10,00	5,50		
122	2	1	muur	0,89	0,56	24,00	12,50	6,00		
123	2	1	muur	1,07		22,00	10,00	5,50		
124	2	1	muur	1,40	0,73	19,00	10,50	5,00	60,00	
125	2	1	muur	1,28	0,45	22,50	11,00	5,00		
126	2	1	muur	1,36	0,55	22,50	11,00	5,00		
127	2	1	muur	1,31	0,00	22,00	10,00	5,00		
128	2	1	muur	1,42	1,28	23,00	11,00	4,50		
129	2	1	muur	1,29		22,50	11,00	5,00		
130	2	1	muur	1,41	0,80	22,00	11,00	5,00		grijze stenen
131	2	1	muur	1,38	1,21	21,00	10,00	5,50		grijze stenen
132	2	1	muur	0,75		13,00	13,00	6,00		halfsteens beerput
133	2	1	muur	1,10		26,00	13,00	6,00		beerput
134	2	1	inhoud							beerput, pleister
135	2	1	muur	0,92	0,59	22,00	11,00	5,50		
136	2	1	ingraving							pleister
137	2	1	muur			19,00	11,50	4,00		putstenen waterput
138	2	1	bodem							waterput
139	2	1	muur							
140	2	1	bodem							restant
141	2	1	beton	1,41						
142	2	1	muur	1,39		20,00	11,00	5,00		
143	2	1	beton	1,37						
144	2	1	vloer	0,76		23,00	23,00	3,50		
145	2	1	muur	0,83	0,76	23,00	12,00	5,00		
146	2	1	muur	1,67	0,74	22,50	10,50	5,00		
147	2	1	muur	1,52		22,00	10,50	4,50		
148	2	1	muur							
149	2	1	muur	1,62		22,00	11,00	5,00		
150	2	1	muur	2,46						
151	2	1	muur							
152	1	1	muur	2,17		18,00	9,00	3,50	44,00	
153	1	1	klamp	1,80						
154	1	2	laag	0,38						gr/br klei
155	1	2	kuil	0,38	0,12-					dbz zand
156	1	2	kuil	0,38	0,18-					dgr hum klei en puin
157	1	2	kuil	0,38	0,06					dgr hum klei en puin
158	1	2	kuil	0,38	-0,14					dgr/br mest
159	1	2	kuil	0,38	0,18-					dgr hum klei en puin
160	1	2	kuil	0,38	0,22-					dbz mest
161	1	2	laag	0,30						gr klei en veel mortel
162	1	3	laag	0,30						dgr hum klei en hout
163	1	3	laag	0,30						bl/gr klei en hout
164	1	3	laag	0,24						bl/gr zandig klei en hout
165	1	3	laag	0,24						gl zand
166	1	3	ingraving	0,30						dgr kleig zand en puin
167	1	3	kuil	0,26						dgr kleig zand en puin
168	1	3	laag	0,57						dgr zand
169	1	3	muur	0,55	0,39	24,00	12,00	6,00		
170	1	3	ingraving	0,57						dgr gevl kleizand
171	1	3	kuil	0,57	0,16					gr kleig zand en puin
172	1	3	ingraving	0,57	0,00					gr zandige klei